

6. Шлык П. В. Экономическая сущность первичного публичного размещения акций // Представительная власть. Законодательство, Комментарии, Проблемы. — 2007. — Выпуск № 1 (74).

7. IPO от А до Я: справочник эмитента // Рейтинговое агентство «Эксперт-Рейтинг». — Киев, Украина. — Декабрь, 2007.

Статтю подано до редакції 17.01.10 р.

УДК 336.71

Р. В. Корнилюк, аспірант
кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ

Розглянуто необхідність та інструментарій регулювання експансії іноземного банківського капіталу. Запропоновано авторську класифікацію методів регулювання діяльності іноземних банків. Особливу увагу приділено мінімізації ризиків та максимізації переваг припливу іноземного капіталу в банківські системи країн-реципієнтів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: іноземні банки, банківська система, регулювання.

Рассматривается необходимость и инструментарий регулирования экспансии иностранного банковского капитала. Предлагается авторская классификация методов регулирования деятельности иностранных банков. Особенное внимание отводится минимизации рисков и максимизации полезности вхождения иностранного капитала в банковские системы стран-реципиентов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: иностранные банки, банковская система, регулирование.

The necessity and tools of foreign bank capital regulation are considered. Author's classification of foreign bank regulatory methods is suggested. Particular attention is devoted to the risk minimization and benefits maximization of the foreign capital inflows to the host banking systems.

KEY WORDS: foreign banks, foreign capital expansion, banking system, regulation.

Постановка проблеми. Протягом усієї історії банківництва іноземний банківський капітал тісно взаємодіяв з державою. У сучасних економічних системах серед національних органів регулювання поширені два стратегічні підходи щодо приходу банківського капіталу із-за кордону, або ж їх поєднання:

— ліберальний підхід: розглядає експансію іноземних банків як нову можливість, яку доцільно використати для стимулювання внутрішнього економічного розвитку;

— протекціоністський підхід: передбачає, що приплив іноземного капіталу загрожує економічній незалежності країни, внаслідок розходження цілей транснаціональних корпорацій з державними цілями.

В обох випадках, без адекватного регулювання процесу експансії іноземних банків, держава може втратити як потенційні інвестиційні, кредитні і технологічні ресурси, так і важелі впливу на розвиток банківської системи. Відсутність цілісної національної системи регулювання і нагляду за діяльністю іноземних банків може призвести до посилення ризиків нестабільності банківської системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед останніх наукових праць, у яких досліджуються проблеми регулювання експансії іноземного капіталу, необхідно виділити роботи зарубіжних учених Г. Дегріс [5], Х. Донг [6], О. Гаврилчик [8], М. Джанетті [7], а також таких вітчизняних науковців, як О. Дзюблюк [1, с. 38], А. Мороз [2, с. 88], Т. Смовженко [3, с. 84], О. Чуб [4, с. 7]. Дані наукові дослідження стосувались окремих аспектів банківського регулювання. Оскільки вичерпна систематизація державних методів регулювання іноземними банками досі відсутня, було створено авторську класифікацію (рис. 1).

Методи регулювання діяльності іноземних банків

<p>За напрямами діяльності банку:</p> <ul style="list-style-type: none"> — порядок реєстрації банку — порядок надання дозволів — регулювання персоналу регламентація операцій: <ul style="list-style-type: none"> а) кредитних, б) депозитних в) розрахунково-касових г) інших — порядок гарантування вкладів — заборона застави вітчизняних підприємств — регулювання транскордонного руху капіталу — оподаткування іноземних банків 	<p>За сферами впливу:</p> <ul style="list-style-type: none"> — політичні — економічні — інформаційні 	<p>За охопленням (об'єктом регулювання):</p> <ul style="list-style-type: none"> — загальноекономічні методи — загальносистемні — загальні для вітчизняних банків — методи, загальні для іноземних банків — індивідуальні для іноземного банку
	<p>За юридичною силою:</p> <ul style="list-style-type: none"> — законодавчі — адміністративні — неформальні 	
	<p>За правовим характером:</p> <ul style="list-style-type: none"> — обмежувальні — нормативні — стимулюючі (пільгові) 	<p>За типами банків:</p> <ul style="list-style-type: none"> — регулювання філій — нових дочірніх банків — поглинутих банків — представництв
	<p>За спрямованістю на іноземні банки:</p> <ul style="list-style-type: none"> — прями — опосередковані 	

Рис. 1. Інструментарій регулювання іноземних банків

Джерело: складено автором на основі [3; 5; 6] та ін.

Основною метою запропонованої класифікації є структуризація підходів до визначення методів регулювання іноземних банків. Авторська класифікація методів регулювання іноземних банків, ґрунтується на семи різних критеріях. Такий підхід видається більш практичним та комплексним, оскільки дозволяє уникнути перехрещування різноаспектних понять, що інколи зустрічаються в працях вітчизняних науковців. Наприклад, деякі автори, виділяли законодавчі, економічні та нормативні методи в рамках єдиної групи [3, с. 63], у той час як численні нормативи можуть встановлюватись у законодавчому порядку і давати можливість регулювати рівень присутності іноземного капіталу природними конкурентними економічними важелями. Відтак, виділення даних методів регулювання коректне виключно в рамках трьох різних груп залежно від класифікаційних критеріїв.

Результати дослідження. Найбільш практичною, на нашу думку, є класифікація методів регулювання за **напрямими діяльності** іноземного банку. З метою недопущення на ринок ненадійних та фінансово-нестабільних банків, регулятори проводять контроль за цілями входження нерезидентів, зазвичай, вимагаючи від інвесторів подання бізнес-плану діяльності іноземного банку в приймаючій країні. Такі дії допомагають стримати приплив короткострокового спекулятивного капіталу. Особливо важливими критеріями допуску нерезидентів на ринок можуть бути вимоги регуляторів до фінансових показників діяльності материнських банків, вимоги щодо подання та оприлюднення звітності, вимоги щодо компетенції нового керуючого складу банку, міжнародної репутації іноземного інвестора, виявлення кінцевих власників ТНБ, країн їх реєстрації та джерел отримання капіталів іноземного походження. Регулятор країни-реципієнта, може вимагати підписання договорів про обмін фінансовою інформацією з регуляторами країни походження капіталу.

Після реєстрації нового іноземного банку чи філії, або ж придбання нерезидентами існуючого банку, методи регулювання можуть виявлятися в обмеженні кількості дозволів за визначений період часу або ж забороні видачі певних видів банківських дозволів для іноземних банків. Крім того, в деяких країнах застосовуються обмеження на частку участі нерезидентів у статутному капіталі банку. У Бразилії даний ліміт складає 49 %, а в Україні до 1998 року діяла заборона на володіння іноземними інвесторами більше 15 % капіталу банку. В рамках протекціоністської економічної політики, регулятори можуть також заборонити подальше збільшення статутного капіталу за рахунок коштів нерезидентів, дозволити поповнення статутного капіталу лише за умови пропорційного зростання участі вітчизняних власників, обмежити частку нерезидентів в органах управління банку або ж час перебування працівників-нерезидентів на території держави-реципієнта.

На етапі ведення операційної діяльності, регулювання іноземних банків продовжується і полягає в особливих вимогах, правилах та процедурах відносно надання окремих банківських продуктів та послуг:

1) **Порядок ведення депозитного бізнесу.** В деяких країнах існує обмеження на відкриття іноземними банками відділень, що приймають депозити від населення. Наприклад, в Іспанії кіль-

кість ощадних кас в одного іноземного банку не повинна перевищувати трьох. Також на депозитну активність іноземних банків суттєво впливає заборона їхньої участі у національній системі страхування вкладів (як у США), або ж заборона резидентам доступу до систем гарантування вкладів закордоном.

2) **Регламентация кредитування.** Полягає у сприянні кредитній активності іноземних банків у пріоритетних секторах національної економіки через встановлення мінімальних лімітів обов'язкової участі іноземних банків у державних проектах або ж кредитуванні малого та середнього бізнесу. Якщо державна політика передбачає збереження національного капіталу в важливих галузях реального сектору економіки, для іноземних банків може вводитись заборона застави вітчизняних підприємств.

3) **Заборона надання певних видів банківських послуг.** Стосується в першу чергу здійснення іноземними банками діяльності у сфері страхування чи андеррайтингу. Такі обмеження можуть бути як загальносистемними, так і направленими виключно на банки з іноземним капіталом.

4) **Регулювання операцій, пов'язаних з рухом капіталу** суттєво впливає на активність експансії банків із-за кордону. Так, транскордонний рух банківського капіталу може бути загальмований такими заходами регуляторів, як обов'язкове конвертування інвестицій у національну валюту, обмеження конвертації виручки банків в іноземну валюту, ліцензування операцій експорту капіталів, реєстрація кредитів, наданих нерезидентами тощо. Важливе значення для активізації входження іноземних банків має підписання договорів про уникнення подвійного оподаткування.

Одним із критеріїв, що визначає специфіку методів регулювання іноземних банків, є **сфера впливу методу**. За даною ознакою було виділено три групи: економічні, політичні та інформаційні.

До **економічних методів** відносяться такі заходи органів регулювання, що здійснюються за допомогою природних конкурентних важелів впливу. Вони передбачають детінізацію економіки, побудову ефективного національного ринку цінних паперів, застосування механізму рефінансування національним банком комерційних вітчизняних банків, що мають менші можливості поповнення власного капіталу в порівнянні з іноземними тощо.

Політичні методи регулювання полягають у політичних діях відносно присутності іноземних банків у країні-реципієнті, що

спрямовані на дотримання національних пріоритетів розвитку економіки. При ліберальній політиці, регулятор дотримується принципу «гроші не пахнуть», зосереджується на використанні економічних методів, не беручи до уваги особливості країн походження власників банку. Під час протекціоністської політики, регулятор може встановлювати додаткові бар'єри для банків з певних країн, з метою здійснення політичного тиску або захисту.

Інформаційні методи передбачають створення системи адекватного інформування населення про стан банківської системи, а також стимулювання іноземних та вітчизняних банків до підвищення транспарентності. Іноземні банки з країн, у яких не приділяється достатньої уваги розкриттю фінансової інформації, діючи на ринку країни-реципієнта, можуть залишатись ризикованими «чорними скриньками» для клієнтів, якщо місцеві регулятори нехтуватимуть даним питанням.

За **ступенем юридичної сили** було виділено **законодавчі** методи, які прописані в законодавстві приймаючої країни; **адміністративні** методи, які затверджені у формі підзаконних нормативно-правових актів; **неформальні** методи регулювання іноземних банків, які не мають юридичної сили, проте в умовах трансформаційної економіки відіграють важливу роль (звичаї країни, рівень бюрократизації, корумпованість чиновників).

Важливою тенденцією розвитку сучасних національних систем регулювання іноземного банківського капіталу стало заміщення прямих методів регулювання опосередкованими. Прямі методи стосуються виключно іноземних банків, і виражаються в особливих заборонах, обмеженнях чи пільгах для нерезидентів. Дискримінаційне оподаткування чи контроль за іноземними банками, або ж, навпаки, їх відсутність нерідко призводять до гострих міжнародних конфліктів, оскільки такі дії національних регуляторів шкодять інтересам інших держав. Особливості національних систем загального банківського регулювання можуть опосередковано впливати на процеси експансії іноземного банківського капіталу. Іншими словами, навіть маючи однакові вимоги як до іноземних, так і до вітчизняних банків, регулятори часто здійснюють як стимулюючу, так і дискримінаційну політику по відношенню до іноземних банків.

Варто відзначити, що характер діяльності іноземних банків також залежить від впливу національних органів влади на економічну систему в цілому, банківську систему, та підсистему вітчиз-

няних банків. Методи регулювання іноземного капіталу через механізм впливу на вітчизняні банки включають сприяння спеціалізації, регіоналізації, капіталізації, консолідації [3, с. 56]. Особлива роль відводиться застосуванню бенч-маркінгу, впровадженню інновацій, удосконаленню систем ризик-менеджменту та підвищенню якості наданих послуг вітчизняними банками. Завдяки таким методам держава надає підтримку банків з приватним шляхом підвищення їхньої відносної конкурентоздатності після активного входження іноземного банківського капіталу. Використання даних методів потребує постійного моніторингу регуляторами, оскільки може призвести до таких побічних наслідків, як руйнування ринкового механізму банківської системи через надмірний рівень державної підтримки.

Оскільки існують певні розбіжності у регулюванні різних юридичних форм присутності іноземних банків на внутрішніх ринках, можна виділити методи регулювання іноземних поглинутих банків, дочірніх банків, що створені «з нуля», а також методи регулювання філій та представництв.

Філії, які, на відміну від дочірніх банків, працюють з головним офісом на консолідованій основі, більш залежать від фінансового стану материнських структур, а отже регуляторам із приймаючої країни важче здійснювати моніторинг їх діяльності. Допуск філій іноземних банків вимагає підписання договорів про обмін фінансовою інформацією тіснішої співпраці між національними органами банківського регулювання. Для України проблема регулювання філій на сьогодні залишається теоретичною, оскільки наявний суверенний рейтинг країни зумовлює потребу материнських банків у створенні резервів для покриття можливих ризиків розміром 100 % від суми розміщених активів [4, с. 280].

За правовим характером методи регулювання іноземних банків доречно поділяти на обмежувальні, нормативні, та стимулюючі. **Обмежувальні** методи виражаються у встановленні чітких лімітів та заборон для експансії іноземних банків: максимальної частки іноземного капіталу, активів чи пасивів у банківській системі, заборона відкриття відділень для банків з низьким значенням міжнародних рейтингів, обмеження певних форм присутності іноземних банків (наприклад, філій). **Нормативні** методи полягають у встановленні різноманітних норм, принципів та правил діяльності іноземних банків на території приймаючої країни (норматив

щодо максимальної частки акцій банку, яка може належати нерезидентам). *Стимулюючі методи* полягають у сприянні притоку іноземного банківського капіталу з боку органів регулювання через надання спеціальних пільг, покращення юридичних умов для входження, або ж зняття існуючих обмежень.

Різноманітність комбінацій інструментів обмежуючого та стимулюючого характеру створює особливості національних систем регулювання діяльності іноземних банків. Застосовуючи комплексний підхід до вибору методів регулювання іноземних банків у рамках національних стратегій економічного розвитку, регуляторні органи країн-реципієнтів маютимуть змогу ефективніше використовувати переваги іноземного банківського капіталу та зменшувати негативні наслідки експансії.

Література

1. Дзюблук О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи // Банківська справа. — 2008. — № 2. — С. 37–45.
2. Мороз А. М. Іноземні банки та іноземна валюта: окремі аспекти їх функціонування в Україні // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. пр.; Вип. 13. — К.: КНЕУ, 2009. — 313 с.
3. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів: монографія / [Смовженко Т. С., Кіреєв О. І., Другов О. О. та ін.]; під ред. Т. С. Смовженко. — К.: УБС НБУ, 2008. — 231 с.
4. Чуб О. О. Банки в глобальній економіці : монографія / О. О. Чуб; ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». — К.: КНЕУ, 2009. — 340 с.
5. Degryse H., Havrylchuk O., Jurzyk E., Kozak S. Foreign bank entry and credit allocation in emerging markets. — IMF, CentER, Tilburg University, 2009.
6. Dong H., Song F.M., Tao L. The Role of Bank Regulation on Banking Mergers and Acquisitions across Countries. — Hong Kong: University of Hong Kong, 2009.
7. Giannetti M., Ongena S. «Lending by Example»: Direct and Indirect Effects of Foreign Banks in Emerging Markets. — CEPR, 2009.
8. Havrylchuk O., Jurzyk E. Inherited or earned? Performance of foreign banks in Central and Eastern Europe. — CEPII, 2008.

Статтю подано до редакції 31.01.10 р.